

ศิลปะประจำชาติ

จุลทัศน์ พยามรานนท์*

ศิลปกรรมได้ชื่อว่าเป็นสิ่งที่เกิดแต่การสร้างสรรค์โดยคน เพื่อความประจักษ์และ
วิจักษณ์ในรูปแบบเนื้อหา และคุณค่าแห่งศิลปกรรมอันคนเราเป็นผู้สร้างขึ้นนั้น ศิลปกรรมนี้
เป็นสิ่งยอมรับกันในกลุ่มคนทั้งปวงว่า จำเป็นแก่การดำเนินชีวิตเสมอด้วยวัตถุบัยยทั้ง ๔ อันมีค่า
แก่การดำรงชีวิตไว้ได้ เหตุตั้งนี้กล่าวได้ว่า ศิลปกรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในความความต้องการและจำเป็น
สำหรับคนเรา มิฉะนั้นคนส่วนมากจะไม่สร้างสรรค์หรือแสวงหาสิ่งที่ได้ชื่อว่าศิลปกรรม ในกรณี
ที่คนขาดหายไปซึ่งความคิดสร้างสรรค์ศิลปกรรม หรือสิ่งศิลปกรรมไม่ปรากฏมี คนทั้งปวงย่อม
ไม่อาจพัฒนาตนเองและสังคมเจริญก้าวหน้ามาได้จนกระทั่งตั้งที่เป็นและแลเห็นอยู่แก่ตาเช่นใน
ปัจจุบันนี้แน่ หรือแม้ว่าคนจะอยู่กันมาได้โดยลำดับแต่เราก็ไม่อาจพยากรณ์ได้ว่า ความเป็นอยู่
และสภาพของสังคมจะน่าพึงพอใจ อย่างกับที่เป็นอยู่ในเวลานี้หรือไม่ อย่างไร ทั้งนี้ก็เพราะเหตุ
ว่าสิ่งที่ได้ชื่อว่าศิลปกรรม มีเหตุผลในตัวของมันเอง ซึ่งทำให้เกิด ความยินดี ความพึงพอใจ
ชื่นชม ความหวัง หรือในบางกรณีก็อาจก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความเชื่อมั่นและความมีเกียรติ
การณทั้งปวงอันเป็นเหตุผลมีอยู่ในศิลปกรรมอันคนทั้งหลายสามารถประจักษ์และวิจักษณ์ได้เช่นนั้น
คนส่วนมากจึงปรารถนาการสร้างสรรค์และแสวงหาให้เกิดมี และได้มาซึ่งสิ่งศิลปกรรม ตลอดจนมา
โดยลำดับด้วยกาลสมัย เพื่อความเป็นอยู่และการพัฒนาตนเอง สังคมที่ดีกว่าเดิมโดยแท้

คนส่วนมากแม้จะมีความปรารถนาตรงกัน ในความต้องการและจำเป็นสร้างสรรค์
หรือแสวงหาสิ่งที่ได้ชื่อว่า ศิลปกรรมก็ดี แต่การสร้างทำหรือค่านิยมในการแสดงออกหรือสั่งเสีย
สิ่งศิลปกรรมทั้งปวงย่อมแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เหตุด้วยคนทั้งหลายมิได้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน
เพียงแห่งเดียวแต่ในเมืองไทยเรานี้เท่านั้น หากแต่ยังมีชุมชนที่คนไปตั้งอยู่ในที่ห่างไกลอีกเป็น

* อาจารย์ประจำวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตเพาะช่าง

จำนวนมากในโลกนี้ คนที่อยู่ร่วมกันแต่ละชุมชน ย่อมมีการกินอยู่หลับนอนการประกอบอาชีพ ระบบสังคม ความเชื่อและคตินิยมแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะการสร้างสรรค์และสั่งเสพยสิ่ง ศิลปกรรมนี้เล่า ย่อมอนุโลมและวิวัฒน์ตามกระแสธารชีวิตของคนในแต่ละชุมชนนั้น ๆ ค้ำยัน ค้ำชูที่คนในชุมชนแต่ละแห่งประพฤติก และปฏิบัติกิจในการดำเนินชีวิต และจัดระบบสังคม คตินิยมและความเชื่อของพวคนชาติต่าง ๆ กันออกไปเช่นนี้ ย่อมเป็นผลกระทบหรือทำให้เกิด มีอิทธิพลต่อลักษณะการในสิ่งศิลปกรรมต่าง ๆ ที่เขาสร้างทำขึ้นในชุมชนนั้นแตกต่างไปกว่าที่เกิด มีในชุมชนถัดไปหรือชุมชนอื่น ๆ อีกด้วย

เหตุผลอันทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งศิลปกรรมมีในแต่ละชุมชนแตกต่างกัน ออกไป อาจพิจารณา และพึงเห็นได้โดยลำดับต่อไปนี้ :-

เหตุผลพื้นฐานเป็นสำคัญประการแรกคือ สภาพพื้นภูมิสถาน และลมฟ้าอากาศ ซึ่ง คนหมู่หนึ่งหรือคนไปรวมกันตั้งเป็นชุมชนอยู่ ณ ที่แห่งนั้น ๆ มีส่วนบันดาลหรือบังคับให้คน ในหมู่นั้นสร้างสรรค์ หรือแสวงหารูปแบบและแสดงออกทางผลงานศิลปะต่างออกไปกว่าอีกชุมชน อื่นที่อาศัยอยู่ในพื้นภูมิสถานและลมฟ้าอากาศผิดกันออกไป ตัวอย่างในเหตุผลประการต้นนี้พึง เห็นได้ อาทิเช่น รูปแบบหลังคาอาคารที่อยู่อาศัย คนชาวไทยอาศัยอยู่ในพื้นภูมิสถานที่มีฤดูฝน ยาวนานถึง ๔ เดือน การทำหลังคาเรือน จำต้องทำให้มีทรวดทรงจั่วแหลม และลาดชันเพื่อ สะดวกแก่การถ่ายเทน้ำฝนจากหลังคาได้เร็ว แต่คนที่อาศัยอยู่ในพื้นภูมิสถานที่มีลมฟ้าอากาศร้อนจัด และแห้งแล้งไม่สู้มีฝนตกคนพวกนั้นไม่สู้พิถีพิถันในรูปทรงของหลังคาเรือน ซึ่งในบางแห่งทำเป็น ทรวดทรงตัดแบนราบ เพราะไม่จำต้องกังวลเรื่องน้ำพ้าน้ำฝนจะตกเทลงมา เป็นต้น

เหตุผลประการหนึ่ง ได้แก่ วัสดุซึ่งหามาได้ เพื่อใช้ในการสร้างสร้งงานศิลปะ- กรรมประเภทต่าง ๆ การที่คนในชุมชนหนึ่ง ๆ มีวัสดุขุดคุ้ย เฉพาะอย่างหนึ่งหรือหลายชนิด แต่อีกชุมชนหนึ่งขาดแคลนการสร้างสรรค์ศิลปกรรมที่เกี่ยวกับศิลปวัตถุจึงต้องอนุโลมตามความมี และหามาได้ซึ่งวัสดุขุดคุ้ยนั้น ๆ ในกรณีนี้พึงเห็นได้จากตัวอย่างเช่นในเมืองไทยเรา นิยมและพอใจ ปลูกเรือนไม้ด้วยกัน เพราะในพื้นที่เมืองมีป่าไม้อยู่มาก แต่ที่ในเมืองอาหรับขาดแคลนป่าไม้ คน ส่วนมากจำเป็นต้องทำเรือนอยู่ในลักษณะกระท่อมดิน เป็นต้นเหตุฉะนั้น รูปแบบของเรือนซึ่งเป็น สิ่งศิลปกรรมประเภทหนึ่งจึงต่างกันออกไป

เหตุผลทางทำนประวัติศาสตร ก็มีสวนผลกัคนและบันคาลใจใหคนแตละชุมชนสร้ง
 สรรคงานศิลปกรรมมีลักษณะตางออกไปกวาชุมชนอื่นที่อยู่ไกลเคียงหรือหางออกไป ในกรณีนี้
 พึงเห็นตวอยางได้จากศิลปกรรมไทย คนชาวไทยมีประวัติอันยาวยีนนานมาชาติหนึ่งในซีกโลก
 พากตะวันตก มีโอกาสสร้งสรรคและแสวงหารูปแบบศิลปกรรมเป็นแบบอยางของตนเองได้
 โดยแท้ ถึงแมจะมีช่วงเวลาตางสมัยที่เราได้รับ หรือลอกเลียนแบบอยางศิลปกรรมมาแต่ชนชาติ
 อื่นบางกัตาม แต่คนไทยได้ใช้เวลาช่วงยาวแห่งประวัติศาสตร แต่งแก้ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง
 จนตางสิ่งหรือหลายสวนที่เป็นของเทศ ได้กลับกลายเป็นของไทยอยางบริสุทธิ การที่คนไทย
 สามารถนำแบบอยางของสกุลตางตางชุมชน มารวมประสมประสานขึ้นเป็นแบบอยางศิลปไทยขึ้น
 ได้เช่นนี้ กล่าวได้ว่ากาลเวลาแห่งประวัติศาสตรอันยาวนานมีส่วนปรุงแต่งอยางสำคัญยิ่งตวย

เหตุผลเกี่ยวกับคติความเชื่อและศาสนา อาจกล่าวได้ว่า เป็นเหตุผลสำคัญแก่การทำให้
 เกิดสร้งสรรคศิลปกรรมประเภทตาง ๆ ในสมัยโบราณและสืบเนื่องมาจนกระทั่งในปัจจุบันนี้ตวย
 การที่ศาสนาคติความเชื่อ หรือขนบธรรมเนียม และประเพณีจะมีสวนสำคัญหรือบันคาลใจให้เกิด
 การสร้งสรรคศิลปกรรมนั้น อาจกล่าวได้ว่าทั้งนี้เนื่องมาแต่ เหตุผลเกี่ยวกับรูปแบบของศิลปกรรม
 นั้นเองโดยแท้ คือรูปแบบของศิลปกรรมแต่ละประเภท ย่อมทำให้เกิดความพึงพอใจชวนให้
 ยินดีชื่นชม กัทั้งยังเป็นภาษาหรือความเข้าใจได้ง่าย เหมาะสมแก่การนำมาใช้ชวนให้เกิดความ
 ศรัทธา และยอมรับการศาสนา คติความเชื่อตาง ๆ ได้ไม่สัฎยาก เหตุผลมีดังนี้ คนแต่ก่อนจึง
 สร้งทำงานศิลปกรรมขึ้นเพื่อรับใช้และเผยแพรการศาสนาโดยลำดับ โดยอาศัยคุณสมบัติของ
 รูปแบบอันสำคัญแห่งศิลปกรรมเป็นสื่อ นำความรู้จักและเข้าใจโดยแท้ แต่โดยที่ศาสนา หรือคติ
 ความเชื่อ ซึ่งคนเชื่อถือและยอมรับมีตาง ๆ กันออกไปเป็นหลายศาสนา ตางคติและความเชื่อ
 เป็นเอกปประการ การเป็นตางนี้ ศิลปกรรมที่สร้งขึ้นในการเกี่ยวกับศาสนา จึงย่อมตางกันออกไป
 ในทางรูปแบบ การแสดงออก เนื้อหาสาระ ึ่งขึ้นอยู่กัศาสนานั้น ๆ เป็นเครื่องนำไป
 แต่ละทาง

เหตุผลทางทำนเศรษฐกิจและสังคมในแตละชุมชน ก็มีสวนสำคัญในการสร้งสรรค
 ศิลปกรรมให้มีลักษณะแห่งรูปแบบและเนื้อหาสาระ ตลอดจนคุณค่าตางตาง ๆ กันออกไปได้ตวย
 กล่าวคือชุมชนหนึ่งมีโภคทรัพย์มั่งคั่งตวยความสามารถในทำนการเศรษฐกิจ ย่อมแสวงหามาได้

ซึ่งวัตถุศิลปะที่มีคุณค่านำมาสร้างสรรค์ศิลปกรรมที่ทรงคุณค่าได้เป็นอนุกรมปริยาย แต่ในทางตรงกันข้ามชุมชนที่ขัดแคลนโภคทรัพย์อันเศรษฐกิจย่อมจะไม่อาจสร้างศิลปกรรมได้ดั่งงาม ไม่อาจกระทำการประดิษฐ์ประคังฟุ่มเฟือยใดใดได้ คงทำได้แต่รูปแบบหยาบ ๆ ง่าย ๆ เป็นต้น

อาศัยเหตุผลพื้นฐานดังกล่าวมาเป็นลำดับ ในการพิจารณา ว่าเหตุใดคนในแต่ละชุมชนจึงสร้างสรรค์ และแสวงหาศิลปกรรมมีลักษณะแห่งรูปแบบแตกต่างกันออกไป ซึ่งในช่วงท้ายตอนนี้จะพอจะช่วยให้เกิดความเข้าใจได้บ้าง

ลักษณะแห่งรูปแบบงานศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ มีอยู่ในชุมชนใกล้เคียงกันมีส่วนละม้ายคล้ายกัน หรือเทียบเคียงเข้ากันได้ หรือเป็นรูปแบบที่สืบมาโดยคตินิยมเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งชุมชนหลายชุมชนนั้นรวมกันเข้าเป็นชาติพันธุ์ชนชาติหนึ่ง ๆ ลักษณะของรูปแบบศิลปกรรมที่ติดมากับชาติพันธุ์ย่อมได้ชื่อว่า 'ศิลปะประจำชาติ'

"ศิลปะประจำชาติ" กล่าวได้ว่าเป็นงานศิลปกรรมที่มีต้นกำเนิดขึ้นในชุมชนหนึ่ง แล้วพัฒนาการมาเป็นลำดับตามความเจริญ และการขยายตัวของชุมชนนั้น แม้จนกระทั่งชุมชนได้กลายเป็นชาติใหญ่ชนชาติหนึ่ง และแม้ศิลปกรรมจะวิวัฒน์ตามไปกับสภาวะเปลี่ยนแปลงของชุมชนแต่อย่างไร ๆ หรืออาจได้รับการเรียนรู้ การถ่ายทอด หรือลอกเลียน ศิลปกรรมของคนต่างชุมชนผสมบ้าง แต่ก็ยังอาจรักษาคตินิยม ซึ่งจะประจักษ์และวิจิตรในคุณค่าทางสุนทรียภาพอันเป็นลักษณะเฉพาะแห่งชุมชนหรือคนในชาติสืบต่อมาได้ หรือแสดงออกให้ปรากฏอย่างชัดแจ้งทั้งในกาลและโอกาสโดยย่อมรู้ได้ ศิลปกรรมมีคุณลักษณะเช่นนี้ ได้ชื่อว่า "ศิลปะประจำชาติ"

"ศิลปะประจำชาติ" ในแต่ละชาติย่อมจะมีลักษณะแห่งรูปแบบ เนื้อหาสาระ และวิธีการต่าง ๆ กันออกไป ศิลปะไทย หรือ "ศิลปะประจำชาติ" ของเราก็มีนัยดังกล่าว การแสดงออกให้ปรากฏลักษณะแห่งศิลปะประจำชาติอาจพิจารณาเห็นได้ มีลำดับต่อไปนี้ :-

ศิลปะประจำชาติแสดงออกให้ปรากฏเห็นได้ชัดในหลักการแรก คือ รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดรูปแบบของศิลปกรรม ซึ่งศิลปินแต่ละเชื้อชาติเป็นผู้สร้างขึ้น ศิลปินซึ่งเกิดมีอยู่ในแต่ละชุมชนที่ต่างเชื้อชาติกัน อาศัยอยู่ในสภาพภูมิสถาน สภาพลมฟ้าอากาศและการกินอยู่ต่าง ๆ กัน เขาเหล่านั้นย่อมมีความรู้สึกนึกเห็นและรับรู้สภาวะของสิ่งแวดล้อมรอบตัวของเขาต่างกันออกไปด้วย ในลักษณะแห่งภาวะซึ่งศิลปินเกิดอยู่ที่แห่งนั้น ๆ เช่นนั้น เมื่อศิลปิน

สร้างสรรค์งานศิลปกรรมขึ้น รูปแบบของงานศิลปกรรมสิ่งนั้น ๆ ย่อมถูกสร้างสรรค์ความรู้สึกนึกคิดและแสดงออกทางรูปแบบให้ปรากฏเป็นอย่างภาพฉาย ให้เห็นสิ่งซึ่งเขาเห็นดีเห็นงามทั้งในส่วนตัวซึ่งประกอบร่วมด้วยสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานแห่งความบังตาใจ ร่วมกับความพึงพอใจและการยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งศิลปินอยู่ร่วมด้วยในชุมชนนั้นแห่งนั้น ๆ รูปแบบอันได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นตามนัยข้างบนนี้ กล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบขั้นพื้นฐานที่นำไปสู่การเป็นรูปแบบแสดงให้ปรากฏลักษณะของศิลปะแบบประจำชาติต่อไป

เกี่ยวกับรูปแบบที่จะปรากฏให้เห็นรูปลักษณะเป็นศิลปะประจำชาติได้นั้น พึงพิจารณาเห็นความสำคัญ ๒ ข้อคือ ข้อตกลงหรือเงื่อนไขในการกำหนดความเชื่อเกี่ยวกับรูปแบบประการหนึ่ง กับการแก้ปัญหาการถ่ายทอดรูปแบบเพื่อการสื่อความหมาย และความงามอีกประการหนึ่ง

ข้อตกลงหรือเงื่อนไขในการกำหนดความเชื่อเกี่ยวกับรูปแบบ เป็นหลักการสำคัญอันคับคั่งในการสร้างสรรค์หรือถ่ายทอดรูปแบบงานศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ กล่าวคือเมื่อศิลปินเริ่มต้นสร้างสรรค์งานศิลปกรรม เขาย่อมสำนึกอยู่เสมอว่า เขาสร้างสรรค์งานชิ้นนั้น ๆ ขึ้นทำไม เพื่อใคร และหวังผลอะไร ถ้าศิลปินสำนึกเช่นนี้ เขาต้องสร้างข้อตกลงทางรูปแบบขึ้นว่าจะสร้างสรรค์รูปแบบออกมาในลักษณะและภาวะอย่างไร จึงจะสื่อความหมายแก่คนให้เกิดการรับรู้เข้าใจและยอมรับ งานศิลปกรรมที่เขาสร้างชิ้นนั้นได้ ข้อตกลงที่ศิลปินกำหนดขึ้นเพื่อให้ได้การยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมเช่นนี้ ยิ่งให้เกิดการสร้างสรรครูปแบบเป็นเฉพาะอย่างขึ้น เป็นรูปแบบที่เสมือนสิ่งแทนความนึกเห็น และสื่อความหมายได้ง่ายในสังคมนั้น ๆ รูปแบบที่สร้างขึ้นตามข้อตกลง ดังกล่าวนี้ จึงแสดงออกให้เห็นลักษณะชนนิยมอันเป็นต้นความคิดนำไปเกิดรูปแบบประจำชาติสืบไป

ในส่วนการแก้ปัญหาถ่ายทอดรูปแบบก็เป็นหลักการสำคัญตามมา ที่จะแสดงให้เห็นลักษณะศิลปะประจำชาติ กล่าวคือ คนแต่ละคนที่มีประสบการณ์ในเรื่องเดียวกัน สถานที่และเวลาเดียวกัน แต่ถ้าให้คนใดคนหนึ่ง หรือแต่ละคนถ่ายทอดประสบการณ์นั้นออกมาย่อมจะมีส่วนปลีกย่อยไม่สู้ตรงกัน สิ่งนี้ไม่ใช่ความผิดปกตಿಯ่างไร ทั้งนี้เนื่องมาแต่การใช้วิธีการ และความสามารถในการถ่ายทอดประสบการณ์ของแต่ละคนนั้นต่างกัน แต่ถึงกระนั้นเนื้อหาสาระส่วนใหญ่ ๆ ในเรื่องนั้นยังคงอยู่ ในการถ่ายทอดรูปแบบทางศิลปกรรมก็ทำนองคล้ายกัน กล่าว

คือศิลปิน มีสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องกระตุ้นเร้าอารมณ์ และความรู้สึกให้เกิดความพึงพอใจ ความกลัว หรือความน่าเกลียด เขาปรารถนาจะแสดงสิ่งที่รับรู้สึกนั้น ๆ ออกมา เขาก็ย่อมจะต้องแก้ปัญหาถ่ายทอดรูปแบบเพื่อเป็นประจักษ์พยานในเชิงวัตถุให้ปรากฏ และสมบูรณ์ในสิ่งที่เขาปรารถนาจะแสดงออกมา ในกรณีเช่นนี้ศิลปินอาจถ่ายทอดรูปแบบง่ายตรงไปตรงมาจากสิ่งซึ่งเราเห็นชอบด้วยนัยน์ตาของตัวเอง หรืออาจถ่ายทอดรูปแบบที่ผ่านความรู้สึกนึกเห็นของเขาออกมาประเภทหนึ่ง หรืออาจถ่ายทอดรูปแบบจากสิ่งที่เขาแลเห็นแล้วกลับตัดทอนและเพิ่มเติมหรือประดิษฐ์ตกแต่งขึ้นใหม่ก็ย่อมได้ เหตุดังนี้จึงทำให้เกิดการถ่ายทอดรูปแบบได้หลายวิธี และวิธีการถ่ายทอดรูปแบบในลักษณะใดลักษณะหนึ่งได้รับความเชื่อถือสืบกันลงมาตามสายสกุลช่างในชนชาติหนึ่ง ๆ เป็นเวลานาน รูปแบบซึ่งเกิดแต่การถ่ายทอดด้วยวิธีนั้นย่อมแสดงลักษณะศิลปะประจำชาติให้ปรากฏเห็นได้โดยแท้ ตัวอย่างปัญหาการถ่ายทอดรูปแบบตามนัยดังกล่าวมาข้างบนนี้พึงสังเกตเห็นได้จากรูปแบบในงานจิตรกรรมไทย โดยเฉพาะรูปแบบภาพคนและภาพสัตว์ ศิลปินไทยแก้ปัญหาการถ่ายทอดรูปแบบด้วยวิธีการนำเอารูปด้านต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบส่วนย่อยอันสำคัญ มารวมกันสร้างรูปแบบขึ้นใหม่เป็นรูปแบบร่วมด้าน กล่าวคือแสดงใบหน้าคนทางด้านข้างร่วมกับส่วนลำตัวแสดงทางด้านหน้า เป็นต้น

ศิลปะประจำชาติอาจพิจารณาเห็นได้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระเป็นลำดับถัดไป ในกรณีนี้พึงสังเกตได้ว่า การเขียน การปั้น การก่อสร้าง หรือการแสดงออกในการสร้างสรรค์งานศิลปะกรรมประเภทอื่น ๆ ย่อมจะต้องอาศัยเนื้อหาสาระอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นปัจจัย นำให้ความบันเทิงใจและการสร้างสรรค์ ศิลปะประจำชาติไทยอาจกล่าวได้ว่า เฟื่องเลี้ยงเนื้อหาสาระที่มีคตินิยมในทางสมมติภาวะ หรือทางอุดมคติ ตัวอย่างเช่นนี้พึงเฟื่องเลี้ยงจากวรรณคดีไทยที่มีเนื้อหาสาระส่วนใหญ่เกี่ยวกับจักรจักรวงศ์ หรือเนื้อหาสาระในงานจิตรกรรมก็เป็นไปในความคิดฝันเกี่ยวกับสวรรค์เทพหรือนรกภูมิ อันเป็นแดนที่ไม่อาจพบเห็นได้ในโลกความจริง เป็นต้น เกี่ยวกับเนื้อหาสาระอันปรากฏมีอยู่ในงานศิลปะกรรมไทย หรือศิลปะประจำชาติไทยจึงอาจกล่าวได้ว่าส่วนใหญ่มีแนวความคิดสร้างสรรค์ภายใต้ความเชื่อในสิ่งที่เป็สมมติภาวะ หรืออุดมคติ

การพิจารณาศิลปะประจำชาติยังอาจสังเกตเห็นได้ ทั้งในวิธีการและการแสดงออกทางด้านวัตถุธรรมที่ปรากฏ รูปภาพวาดกวี รูปภาพปั้นสลัก หรืองานศิลปะกรรมประเภทอื่นใดที่มี

ลักษณะเป็นวัตถุธรรมย่อมได้รับการรังสรรค์ขึ้นโดยมีวิธี และกระบวนการเป็นไปด้วยความสามารถ และความถนัดของศิลปิน ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับวัตถุธาตุอันเป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ร่วมกัน ตัวอย่างเช่นนี้พึงแลเห็นได้เช่น งานสลักหินเป็นลวดลายต่าง ๆ ถึงแม้ว่าจะได้ลงฝีมือทำศิลปกรรม ของพวกเขาเหล่านั้น สมควรได้ชื่อว่า ศิลปะประจำชาติ เพราะผลงานศิลปกรรมนั้นแสดงออกให้ ประจักษ์และวิจักขณ์ได้ในลักษณะส่วนใหญ่แนวเดียวกัน

ชนชาติใดชาติหนึ่งที่มีคนในชาติสามารถในการช่างอาจสร้างสรรค์ศิลปกรรมต่าง ๆ อย่างดี มีคุณค่าในทางความงาม กับยังแสดงออกให้ปรากฏคุณลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ อัน ประจักษ์ชัดได้ด้วย ไม่เหมือนกับศิลปกรรมอย่างใดที่มีสร้างทำอยู่ในหมู่ชนชาติอื่น ๆ ศิลปกรรม ที่มีเอกลักษณ์เช่นนี้ กล่าวได้ว่าเป็นศิลปะแบบประจำชาติ

ศิลปกรรมไทยมีต่าง ๆ ที่คนไทย ซึ่งมีความสามารถในทางการช่างได้สร้างทำขึ้นไว้ มีมาแต่กาลก่อน และมีทำต่อมาเป็นลำดับ จนกระทั่งเวลาปัจจุบันโดยสืบต่อ คติ ความเชื่อ เนื้อหาสาระ รูปแบบและวิธีการเนื่องกันเช่นนี้ กล่าวได้ว่า เป็นขนบนิยมอันปรารถนาจักผดุงไว้ ซึ่งเอกลักษณ์แห่งการช่างศิลปกรรมไทยไว้ให้ปรากฏโดยแท้ และผลของศิลปกรรมซึ่งปรากฏจาก เหตุผลข้างบนนี้ ย่อมยังให้เกิดศิลปกรรมที่เป็นไปในรูปแบบประจำชาติโดยมีพักสงสัย

ในกรณีที่ชนชาติหนึ่ง ๆ สามารถสร้างสรรค์ศิลปกรรมมีขึ้นเพื่อสนองความต้องการ ในด้านต่าง ๆ สำหรับชนในชาติได้อย่างเหมาะสมจนกระทั่งเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะคนในชาตินั้น ๆ ย่อมรับเป็นแบบอย่างประจำชาติ แล้วได้ใช้สืบต่อกันมาได้นี้ ย่อมจะต้องการเวลาในการสร้างสรรค์ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือแก้ไข หรือแต่งเติมจนสมบูรณ์อยู่เป็นเวลานานเกินกว่าจะคาดคะเน ได้ โดยเฉพาะงานศิลปกรรมกลางชั้นที่ตกทอดลงมากระทั่งเวลาปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลงานที่มีความ ประณีตมาก ๆ ตัวอย่างเช่นเครื่องทองคำรูปพรรณ ซึ่งทำเป็นเครื่องราชศิวาภรณ์ ที่ค้นพบใน หอองกุไศยพระมหาธาตุเจดีย์ ที่วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นชิ้นศิลปกรรมประเภท ประณีตศิลป์ ที่มีความงามอย่างวิจิตร แสดงออกให้ปรากฏในตำหนิฝีมือทางการช่างอย่างชำนาญ และประณีตมาก ศิลปวัตถุชิ้นที่กล่าวนี้เป็นประจักษ์พยานได้อย่างดีว่า ในการที่จะสร้างทำขึ้นให้ เป็นผลสำเร็จได้นั้น ย่อมจะต้องสิ้นเปลืองเวลาไปมิใช่น้อย และกิจการที่จะสร้างศิลปวัตถุอันสวยงาม ยิ่งวิจิตรมากได้ ผู้สร้างทำย่อมจะต้องมีประสบการณ์ในการกระทำการสร้างสรรค์งานที่คล้ายกันนี้มา

ก่อนเป็นจำนวนไม่น้อยขึ้น จึงจะมีความชำนาญชำนาญ และแลเห็นลู่ทางในการประติมากรรมทำอย่างพิถีพิถันอย่างที่ได้ในที่สุด จนกระทั่งได้ทำให้เป็นผลสำเร็จ สำหรับชั้นศิลปะวัตถุที่ยกขึ้นเป็นตัวอย่างนี้ หนึ่งคนที่เป็นช่างสร้างทำงานศิลปกรรมต่าง ๆ นั้น ตามปกติแล้วเชื่อว่าจะสามารถทำสิ่งดีของงามพลุ่งขึ้นแต่ในชั่วอายุตนเองถึงขั้นพิเศษ โดยมีได้ฟังพ่อกุญได้เห็นสิ่งดีของงามของผู้อื่น อันได้ทำมืออยู่แต่ก่อนเป็นแบบอย่างหรือแนวทางย่อมจะทำให้สำเร็จประโยชน์ลำพังแต่ตนเองนั้นไม่ได้ โดยเหตุผลเช่นกล่าวนั้นเป็นสิ่งซึ่งส่องให้นักเห็นได้ว่า งานช่างศิลปกรรมที่สร้างทำขึ้นอย่างประณีต มีรูปแบบที่งามพร้อมจนยากจะมีที่ติดกับยังมีรูปลักษณะลงตัวเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในหมู่ชนแห่งชาติ จนได้ชื่อว่าเป็นงานศิลปะประจำชาตินี้ ชนในชาติจำพวกที่มีความสามารถในทางการช่างศิลปย่อมจะได้ใช้เวลาให้เปลืองไปในการฝึกฝนและแก้ปัญหา ในการสร้างสรรค์ศิลปกรรมสาขาต่าง ๆ สืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ฉะนั้น การที่ชนชาติใดมีการสร้างทำหรือปรากฏมีศิลปะวัตถุที่เป็นประจักษ์พยานให้เห็นได้ในรูปแบบศิลปะประจำชาติ ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่าชนชาตินั้น ๆ เป็นชนชาติที่มีประวัติการณ์อันยาวนาน เป็นชนที่ใฝ่หาและทำให้ความเจริญเกิดขึ้นได้ก่อนชนกลางชาติซึ่งชาติประจักษ์พยานทางศิลปกรรมที่อาจแสดงคุณลักษณะที่เป็นแบบประจำชาติ ย่อมเข้าใจได้โดยง่ายว่าเป็นชนที่เพ่งกำหนดความเป็นชาติขึ้นได้ไม่สู้นาน จึงมีเวลามากไม่พอแก่การที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นศิลปกรรมอันเพียบพร้อมด้วยความสวยงามอย่างประณีตและวิจิตรได้ เสมอด้วยศิลปกรรมอันชนที่มีกำเนิดชาติเก่าแก่มีอยู่ก่อน

ศิลปะแบบประจำชาตินั้นนอกจากที่จะกล่าวว่าเป็นประจักษ์พยานแสดงอายุกาลของชนชาติ ผู้เป็นเจ้าของศิลปกรรมแบบประจำชาตินั้น ๆ ได้ตามกล่าวข้างต้นแล้ว ยังอาจเป็นประจักษ์พยานในตำนานวัฒนธรรม ซึ่งชนในชาตินั้น ๆ เป็นผู้กำหนดหรือตกลงกันในหมู่ชนเพื่อนำความเจริญของงามให้เกิดตามมาโดยลำดับ วัฒนธรรมของชนชาติหนึ่ง ๆ นี้ อาจสังเกตเห็นหรือพิจารณาได้จากการแสดงออกให้ปรากฏอย่างชัดเจนในทางรูปแบบที่เป็นศิลปะลักษณะ คือรูปแบบในด้านวรรณคดี ตำนานาฏดุริยางค์ ตำนานจิตรกรรม ตำนานประติมากรรม ตลอดจนด้านสถาปัตยกรรมและด้านประณีตศิลป์ ที่มีการสร้างสรรค์ขึ้นด้วยการจัดให้มีระเบียบอย่างประณีต มีความประสานกลมกลืนกันเป็นอย่างดีเยี่ยม นำให้เกิดคุณค่าทางสุนทรียรส ซึ่งเป็นเหตุกระตุ้นหรือเร้าให้ชนในชาติที่ได้เสพ หรือสัมผัสแล้วยังให้เกิดความองงามขึ้นในจิตใจ ข้อกำหนดหรือ

ในแต่ละชาติอย่างแท้จริง ศิลปะแบบประจำชาติจึงมีเหตุผลสำคัญถูกกำหนดขึ้นเพื่อ เป็นสัญลักษณ์แห่งชนชาติ เป็นเกียรติยศแก่รัฐ เป็นศักดิ์และอารมณ์แห่งชนในชาติหนึ่ง ๆ โดยแท้ เหตุผลในกรณีนี้ มีตัวอย่างพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏอยู่ในบทเสภาเรื่อง สามัคคีเสวก ความตอนหนึ่ง ขอัญเชิญมาแสดง ณ ที่นี้ว่า

๐ อันชาติใดไร้सानศิลปะสงบ

ต้องมีวรบรรณรอนหาผ่อนไม่

ณ ชาตินั้นรชนไม่สนใจ

ในกิจศิลปะวิไลละวาดงาม

แต่ชาติใดรุ่งเรืองเมืองสงบ

ว่างการรบอริพลอันสิ้นหลาม

ย่อมจำนงศิลปะสำอางาม

เพื่อร่ามเรืองระยับประดับประดา

อันชาติใดไร้ช่างชำนาญศิลป์

เหมือนนารินไร้ โคมบรรรโลมสง่า

ใคร ๆ เห็นไม่เป็นที่จำเริญตา

เขาจะพากันแย้ให้อับอาย

ศิลปกรรมนำใจให้สร้างโศก

ช่วยบันเทาทุกข์ในโลกให้เหือดหาย

จำเริญตาพาใจให้สบาย

อีกร่างกายก็จะพลอยสุขสรานู

แม้ผู้ใดไม่นิยมชมสังาม

เมื่อถึงยามเศร้าอรุณาสงสาร

เพราะขาดเครื่องระงับดับรำคาญ

โอสถใดจะสมานซึ่งดวงใจ

เพราะการช่างนี้สำคัญอันพิเศษ

ทุกประเทศนานาทั้งน้อยใหญ่
จึงยกย่องศิลปกรรมนั้นทั่วไป
ศรีวิไลเวลาศตเป็นศรีเมือง

ปกติคนที่ถือกำเนิดร่วมชาติเดียวกัน ย่อมมีวิถีทางในการดำเนินชีวิต มีคติและ
ความเชื่อในการแสดงออกทางภาษา ท่วงท่า คล้าย ๆ กันในส่วนใหญ่ ๆ กล่าวโดยเฉพาะการ
แสดงออกและการสร้างสรรค์ในทางศิลปกรรม ซึ่งเป็นส่วนร่วมแห่งวัฒนธรรมทางจิตใจ
สำหรับชนในชาติ รูปแบบศิลปกรรมที่มีคุณลักษณะเฉพาะเป็นแบบศิลปะประจำชาติ ย่อมจะได้
รับการพิจารณาเห็นความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องสร้างขึ้นเพื่อการสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจ
ได้ง่ายในหมู่ชนในชาตินั้น

การที่คนชาติหนึ่ง ๆ รู้จักสร้างสรรค์ศิลปกรรมต่าง ๆ แสดงออกมาให้ปรากฏเป็นแบบ
ศิลปะประจำชาติได้ ทั้งนี้ย่อมมีเหตุผลสืบเนื่องมาแต่ได้รับการยอมรับจากชนส่วนใหญ่ในชาตินั้น
เอง ศิลปกรรมแบบประจำชาติจึงเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้เป็นเวลานาน ๆ การที่คนส่วนใหญ่ใน
แต่ละชาติมีความรู้สึกนึกเห็น ความพึงพอใจและการยอมรับศิลปกรรมที่มีแบบอย่างเป็นศิลปะ
ประจำชาติร่วมกันได้เป็นเวลาต่อเนื่องกันนาน ๆ เช่นนี้ ย่อมแสดงให้เห็นความสำคัญในด้านรูป
แบบของศิลปะประจำชาติได้ว่า เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อจิตใจ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน
ความเข้าใจร่วมกัน การเห็นความสำคัญแห่งองค์ประกอบในความเป็นชาติเดียวกัน ศิลปะประจำ
ชาติจึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นสิ่งทำให้เกิดการรวมความรู้สึกนึกเห็นร่วมกันของคนในชาติ เป็นสิ่ง
จูงใจให้ยอมรับความสำคัญและชาติมั่นคงได้โดยแท้ประการหนึ่ง

การสร้างสรรค์ศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ที่แสดงออกให้ปรากฏเห็นเอกลักษณ์ ที่
เป็นแบบอย่างศิลปะประจำชาติได้อย่างเด่นชัดนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่ชวนให้เกิดความยินดี น่าพึงพอใจ
โดยล้นหลาม เพราะเป็นสิ่งศิลปกรรมซึ่งแผกเพี้ยนมีต่าง ๆ กันไปในแต่ละชนชาติ ในกรณี
การสร้างสรรค์ศิลปกรรมแบบประจำชาติที่มีเอกลักษณ์ต่าง ๆ กันออกไป ย่อมเป็นที่พึงพอใจและ
ปลื้มปิติในหมู่คนทั่วไป ที่ประสงค์จะใคร่ได้ชื่นชมหรือใช้ให้เป็นประโยชน์ให้สมกับความ
ปลื้มปิติสิ่งแปลกใหม่หรือแทนที่สิ่งที่ยังพร่องซึ่งต้องการอยู่ อันเป็นปกติวิสัยของคนทั่วไป
กลายเป็นดังเช่นกล่าวมานี้ มีมาในแต่ละยุคสมัย ตัวอย่างนี้มีเป็นต้นว่าการสร้างท่าอากาศยานดินเผา

ซึ่งได้ทำกันแต่ในสมัยกรุงสุโขทัยยังเป็นราชธานีของคนไทยในเรือนพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ คนไทยได้ปั้นถ้วยชาม ตลับ กระปุก ขวดปักดอกไม้ ฯลฯ ซึ่งมีรูปแบบเป็นอย่างไรที่คนไทยส่วนใหญ่ชอบใจใช้และยอมรับเป็นอย่างศิลปะประจำชาติในสมัยนั้น เมื่อแรกที่คนไทยทำภาชนะเครื่องใช้ด้วยดินปั้นเผาไฟขึ้นนั้นท่าทีจะเชื่อได้ว่า คงจะทำให้สอยกันภายในหมู่ชนที่มารวมอยู่ด้วยกันเป็นบ้านเป็นเมือง ภายในขอบเขตไม่สู้กว้างขวางก่อน ต่อภายหลังคนต่างถิ่นต่างชาติภาษาได้พบเห็นเข้าพาเอามาใช้บ้าง ต่างก็เห็นคุณประโยชน์และชื่นชมต่อรูปแบบศิลปกรรมอันปรากฏในเครื่องถ้วยเหล่านั้น คนไทยในเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัยจึงคิดทำเครื่องถ้วยดินปั้นเผาไฟออกจำหน่ายจนสามารถขยายกิจการใหญ่โต ถึงกับมีผู้มารับออกไปแต่ปากเขา พาไปขายยังที่ห่างไกลออกไปถึงเมืองชวา เมืองญี่ปุ่นและเมืองอื่นอีกเป็นหลายเมืองด้วยกัน ที่กล่าวมานี้เป็นประจักษ์พยานแต่ในอดีตกาล ซึ่งแสดงว่าศิลปกรรมแบบประจำชาตินี้ มีความสำคัญในด้านการพัฒนาอาชีพและด้านเศรษฐกิจมีมาแล้ว ในปัจจุบันนี้แล้ว ศิลปกรรมที่เป็นแบบศิลปะประจำชาติก็ยังมีได้เสื่อมคลายไปจากความนิยมในหมู่คนในชาติ และชาวต่างถิ่นต่างภาษา ผู้คนที่ผ่านเข้ามาในบ้านเมืองเรานี้ ล้วนมีความปรารถนาจะใคร่ได้ดูชมและชื่นใจในการได้เห็นสิ่งดีของงาม ซึ่งเป็นศิลปกรรมแบบประจำชาติอยู่ด้วยกันเป็นอัตรา วัดวาอาราม พระมหาปราสาทและพระราชนิเวศน์ตลอดทั้งโบราณสถานที่ดีที่มีอยู่ไกลสักเท่าใดในเมืองไทย ย่อมมีคนต่างเมืองต่างภาษาพากันไปเที่ยวดูชมออกทั่ว นี้มีเพราะเหตุว่าศิลปะแบบประจำชาติมีฝากแฝงแสดงอยู่ในแหล่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเหตุชักจูงในคนทั้งนั้นออกสู่สำหรัเดินทางมาแต่ไกล ๆ แล้วยังพากันบุกบันไปดูชมใหญ่ถึงที่ตอกละหรือ

ศิลปกรรมแบบประจำชาติซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาแต่อดีตกาล นั้นส่วนหนึ่ง กับศิลปแบบประจำชาติที่ได้รับการสร้างสรรค์สืบต่อลงมามีอยู่ในปัจจุบันนี้อีกส่วนหนึ่ง ล้วนเป็นสิ่งทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพได้อย่างสำคัญ ทั้งในด้านการชักจูงคนต่างแดนเดินทางมาดูชมแล้วยังในด้านการผลิตงานศิลปะแบบประจำชาติออกเป็นสินค้า ดังเช่นบรรพชนไทยที่เป็นช่างทำถ้วยดินเผาออกขาย แต่ในสมัยกรุงสุโขทัยนั้นเป็นตัวอย่างมีมาแล้ว

ศิลปะประจำชาติ เป็นสิ่งที่มนุษยชน สามารถในการสร้างสรรค์สรรพัสตุให้เกิดมีศิลปลักษณะเป็นไปตามความปรารถนาในคุณประโยชน์แล้ว ยังอาจแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์แห่งเผ่าพันธุ์หรือชาติวงศ์ให้ปรากฏได้เด่นชัด ศิลปะประจำชาติก็ตั้งพรรณนามานี้